

Napsala Růžena Grebeníčková

(E*forum, 21. 05. 2014)

V literární pozůstalosti Růženy Grebeníčkové (1925–1997), jež je zpracovávána v jednom z aktuálních výzkumných projektů IPSL, jsme nedávno našli úvod k rozsáhlejšímu strojopisu, shledávanému dosud v několika verzích pod posléze eliminovaným titulem Poslední věta. Pod tímto názvem publikovala autorka v září 1970 v dvouměsíčníku Orientace studii, z níž se pozdější práce teprve měla odvinout. Možná je i varianta, že studie byla vyňata z už rozvrženého plánu a uplatněna při jedné z posledních relativně svobodných publikačních příležitostí. Srovnání nalezených tří strojopisných verzí, z nichž ta nejmladší je jediná úplná (70 stran), chybějí jí jen poznámky pod čarou, v textu značené horním indexem, hovoří spíše pro první možnost, tj. existenci a zveřejnění zprvu kratší studie o Máchovi a Walsеровi (po otisku z roku 1970 knižně → Máchovské studie, 2010, s. 77–91), která byla v dalších měsících rozvinuta do širšího pojednání: úvod, který dnes zveřejňujeme, shrnuje teze celé práce a je nadepsán již jejím definitivním titulem. Rukopis Fiktivní autobiografie a literární text je připravován k publikaci, jeho ediční zpracování bylo náplní textologického semináře na FF UK v rámci inovace bakalářského studijního programu v letním semestru 2013/14. – V textu zmíněná studie o Dostojevského Výrostku vyšla ve čtvrtletníku Československá rusistika 1972, č. 3 (→ Kritický sborník 1997/98, č. 1).

mš

Fiktivní autobiografie a literární text

Práce je pokus, který se zabývá zvláštní odrůdou básnické prózy, omylem považované za jednoduchou autorskou výpověď: řečeno jinak, v níž hovořící je zaručován autorským subjektem. Východiskem k žánrovému popisu jsou zde krátké prózy švýcarského básníka pro pražskou německou literaturu důležitého – Roberta Walsera. Analýzou textu, konkrétně pak poslední věty jeho Nedělního rána, sblíženého s poslední větou první části Máchovy Marinky, se dochází k vymezení hranice mezi textem dokumentárním, epistolárním, memoárovým, životopisným a mezi zvláštním typem autobiografismu, jenž se v evropské literatuře začíná uplatňovat od druhé generace romantické (Mácha, Nerval atd.). Rozkvět tohoto žánru souvisí s estetismem konce století, jehož typickým místem je postavení umění a života jako dvou vzájemně zaměnitelných veličin proti sobě. Tím se přechází k vlastní deskripci tzv. fiktivní autobiografické prózy, a to na příkladu jedné řady Strindbergových románových životopisů.

Zvláštní pozornost se pak věnuje knize z počátku tohoto století, Ensam. Na ní ukázány motivace, které vedou k ustavení a pěstování této prozaické odrůdy: u Strindberga metodické uzavření do samoty, vyřazení slova a slovní znakovosti z běžné komunikace přivádí k obnažení různých znakových komunikačních řad, jak tyto začínají na přelomu století sehrávat jednak vůbec roli v lidském a společenském povědomí, a jak intervenují do představby, strukturních proměn v literární tvorbě směrem ke dvacátému století. Teatralizace, která proniká do této Strindbergovy prózy, mylně zařazované mezi životopisná díla, mylně ztotožňované s autorskou sebevypovědí, je sama dokladem toho, nakolik se rozmnožuje, uvolňuje, „neomezuje“ jazyk literárního básnického díla v tomto období.

Lze-li ve Strindbergově případě hledat zřetelná místa „secese“ v literárním provedení, pak snadno najdeme pendanty tohoto prozaického žánru v literatuře zasazené do střeoevropské, hlavně vídeňské secese: také zde však literární text reflektuje krizi slovesné znakovosti (Hofmannsthal, Chandosbrief atd.). Nadto dovádí analýza Strindbergova textu k objevení několika topoi moderní evropské literatury. Souvisle s rozбором poslední věty Máchovy a Walserovy (limit historického údobí od-do) se objevuje toto místo, jež lze ostatně sociologicky explikovat, jako „sebeportrétování umělce při psaní“. (Doklad je proveden na korespondencích těchto míst od doby Máchovy, přes rozbor Baudelairovy básně Le Soleil z Tableaux parisiens až k počátku století - autorka zatím topos dále doložila na samostatné práci o Dostojevského Výrostku.)

Budiž poznamenáno, že teprve po napsání práce bylo možno seznámit se s novou americkou prací o Strindbergových románech, v níž autor nezávisle (práce byla vydána 1971, v době, kdy ostatně termín byl u nás již vypracován) nazývá životopisná díla Strindbergova stejným termínem, považuje je však jednostranně za odrůdu románu.